

PATRIK GREGUREC

Kršćanin heretik — MATE MATIŠIĆ

Uobičajeno je, može se reći i pomodno, da se analiziraju tekstovi i druge umjetnosti kao da je autor mrtav. To bi bilo ono od Barthesa, koji u svojem eseju iz 1967. piše da je autor mrtav, u smislu: jedino je tekst važan, jedino je umjetničko djelo važno. Osim što je ta perspektiva stara ali pomodna, ona je i licemjerna, ako uzmemo u obzir novonastala stajališta prema ruskim autorima, *otkazivanja* na koja je utjecao globalni pokret MeToo ili recimo J. K. Rowling zbog čijih *tweetova*, ili *X-ova*, trebamo mrziti izmišljenog čarobnjaka i njegove izmišljene prijateljice i prijatelje i izmišljeni svijet u kojemu on obitava. Autori i autorice, naravno, nikad ne umiru, pogotovo ne ako i kad ih čitamo, gledamo i slušamo. Tek tada oni zapravo žive, kad im dopustimo da misle za nas, kad nam se infiltriraju u maštu i kad gledamo njihovim očima.

> Ines Bojanić, Marko Makovičić foto: Marko Ercegović

A što se Matišića tiče, taj je autor dvostruko živ, jer ne živi samo u svojim tekstovima, kao Shakespeare ili Virginia Woolf ili kontroverzniji recimo Ezra Pound i H. P. Lovecraft. Matišić, dakle, diše i u stvarnosti, odnosno može ga se danas sresti na ulici, u kazalištu ili bilo gdje drugdje gdje se mogu naći živi ljudi. *Autor je živ* – to je ključ za analizu ovoga provokativnog, u isto vrijeme punog kršćanske empatije, ali i, u kršćanskom kontekstu, heretičnog, dramskog diptiha.

Prvi dio, kategoriziran kao moralitet, zove se *Sijamski blizanci plešu sambu* iliti *Nevini umiru prvi*. Odmah na početku Matišić likom Svećenika otvara pitanje cenzure vlastitoga teksta, odnosno autocenzure. Naime, autor je namjeravao nasloviti dramu *Pobožne nakaze*, no svjestan da je to *bad for business*, radi kompromis i umjesto jednog daje dva naslova:

jedan adekvatan, ali ironičan i gotovo tinejdžerski buntovan – *Sijamski blizanci plešu sambu*; i jedan ozbiljan, tobože kako priliči jednom afirmiranom autoru i ozbiljnom gospodinu – *Nevini umiru prvi*. U tom se potezu može osjetiti autorova unutarnja borba između onoga što želi izraziti i onoga što je primjereno izraziti, te se taj potez, a što se može razabrati između redaka Svećenikova monologa koji nam prenosi informacije o promjeni naslova dramskog teksta, može definirati i drugačije. Dakle, autor upućuje trenutačnoj konstelaciji prilika u hrvatskom kazališnom i društvenom miljeu, ne izravno nego alegorijski, otprilike ovu poruku: *jebite se, znam što hoćete od mene pa ću vam to i dati, ali pokazat ću vam da znam kakvi ste, u tome me ne možete zaustaviti, pa se jebite*. Taj se ton, ispod radara, kroz uvijek prisutnu komediju, provlači cijelim diptihom.

U prvom dijelu pratimo jednu zagrebačku obitelj: Slavka, kojega glumi Vedran Mlikota, njegovu suprugu Slavicu, koju glumi Branka Trlin, i njihovu kći Anu, koju glumi Mirela Videk Hranjec. Oni se pokušavaju nositi s činjenicom da dotad nijema Slavica odjednom govori. I to ne samo da govori, nego je Slavica, rođena Zagrepčanka, progovorila specifičnim jezikom Dalmatinske zagore; i to ne samo specifičnim jezikom Dalmatinske zagore, nego u desetercu karakterističnom za *imotsko pivanje*, odnosno imotsku inačicu gange. Ubrzo saznamo da Slavica zapravo samo prenosi ono što joj Isus Krist govori preko mobitela, dakle Isus govori, odnosno pjeva gangu kroz Slavicu. Možemo odmah primijetiti da majstor kršćanske mitologije Mate Matišić tretira svoju mitologiju ne previše različito od načina na koji su stari Grci tretirali svoje bogove. Njihovi su bogovi aktivni i izravno utječu na živote smrtnika, sudjelujući u njihovim životima, baš kao Isus kod Matišića; a je li Isus bog ili nije – to je tehnikalija koja ovisi o interpretaciji Svetoga Trojstva.

Psihološko-dramski standardno, Isus se zapravo javlja u funkciji Slavkove savjesti te ga navodi da se suoči sa zločinom protiv čovječanstva koji je počinio, kako isprva doznajemo, u vrijeme rata. Radi se o silovanju maloljetne djevojčice. No Matišić se pita: što je gore od najgoreg, od silovanja maloljetne djevojčice u vrijeme rata. Gore od toga ne može. Ali ipak može. Saznajemo da Slavko nije silovao djevojčicu u vrijeme rata, nego poslije rata. Mladi život je svejedno uništen silovanjem, činom gorim od ubojstva, bez obzira na to je li bio rat ili nije – to je racionalni stav osobe sa zdravom empatijom i smislom za pravdu. No dramski, činjenica da zlodjelo nije počinjeno u vrijeme rata otkriva koliko se duboko Slavko zakopavao lažima da bi mogao nastaviti živjeti. Ipak, kako katolički nauk nalaže, *sve se vraća, sve se plaća*, i sam Isus Krist putem Slavkove supruge *podsjeti* Slavka na grozotu koju je davno učinio. Cijela stvar se pojačava kratkim ali izvrsno odigranim ulogama Anice Kontić i Tamare Kovačević, Djevojčice i Djevojčice 2, koje se pojavljuju u Slavkovim vizijama, *flashbackovima* koje u Slavku aktiviraju Isusove gange. Saznajemo i da

je Slavko razvio podvojenju ličnost, odakle dolazi i naslov *Sijamski blizanci plešu sambu*. Slavko svojega parnjaka naziva Luka, naravno prema Luciferu, i njega krivi za silovanje djevojčice.

Slavko se u jednom trenutku pokuša i ubiti, ali mu to ne uspije. Naime, on se baci s balkona, ali ostane živ i bez ogrebotine. Isus, preko mobitela, Slavici kaže da on odlučuje kada će Slavko umrijeti, a ne Slavko. To je svojstveno katoličkoj mitologiji, da Isus, odnosno JHVH, zna sve i ima potpunu kontrolu nad životima i sudbinama smrtnika, jer *Bog je stvorio čovjeka*. Ipak, to se može čitati i drugačije. Može se odlijepiti sloj kršćanske mitologije i pogledati ispod i dublje: tko još, osim Isusa, odlučuje tko će živjeti a tko neće? Tko odlučuje kako će tko živjeti ili umrijeti, kada će tko govoriti, kome i zašto? Osim JHVH-a, Zeusa, Alaha, Peruna, Krišne, Cthulhua, Odina, Huitzilopochtlija, Gaie i drugih mističnih i mitskih bića, tu je i jedno posve ljudsko – o sudbini svojih likova odlučuje, naravno, njihov autor. Svi znaci su tu još od početka, kad nam Svećenik u monologu koji otvara predstavu kaže da je razgovarao s autorom Matom Matišićem – telefononski. Isto tako, telefonski sa Slavicom ne razgovara Sin Božji, nego autor Mate Matišić, *autor koji je živ*, pogotovo ako uzmemo u obzir da govori u gangi karakterističnoj za imotski kraj, iz kojega potječe sam Matišić. Matišić se dakle stavlja uz bok s kršćanskim Stvoriteljem, predstavlja se kao Isus, čime, prema kršćanskom nauku, počinjava jedan od najtežih grijeha, herezu. Matišić, koji za sebe tvrdi da je katolik i kršćanin, poput Isusa u kršćanskoj mitologiji, žrtvuje se da bi, u ovom slučaju umjesto odrješenja, *ukazao* na grijehe čovječanstva. Uloga Svećenika tu premrežava antički grčki tretman i kršćanski tretman ovoga dramskog teksta, Čučekov Svećenik funkcionira kao grčki Hermes koji smrtnicima prenosi poruke bogova, odnosno, u ovom slučaju, poruke jednog stvoritelja – Mate Matišića. A ako kršćansku mitologiju ostavimo po strani, prepoznat ćemo da se tu radi o promišljanju autorske pozicije, što je inače svojstveno mladim piscima, ili piscima početnicima, koji su fascinirani pisanjem samim i činjenicom *da stvaraju*. To

je još jedan trenutak živosti i zaigranosti, ali i analitičke i funkcionalne dubine *Sijamskih blizanaca*, koje stvara iskusni i plodni pisac koji je još uvijek mlad dok promišlja o svojem autorskom statusu te izjednačava *autorstvo i stvaranje* u tekstu koji piše.

Drugi dio diptiha *Otac, Kći i Duh Sveti* pod naslovom *Žene bez zuba* iliti *Ples Melanije Trump* u prvi plan stavlja patnju roditelja, konkretno majki čija su djeca počinila samoubojstvo. Naš najpoznatiji srednjovjekovni glagoljčni misterij je *Muka svete Margarite*, u kojoj Margarita podnosi velike muke u tamnici, gdje ju na iskušenje stavlja i sam sotona u obliku zmaja. Tematski slično, u *Ženama bez zuba* radi se o patnji i pokori koja se fizički manifestira u samoozljeđivanju, odnosno vađenju zuba. Žene bez zuba su Ana (koju glumi Ines Bojanić) i Marija (koju glumi Linda Begonja). Njihovi supruzi su Blaž (kojega glumi Marko Makovčić) i Marko (kojega glumi Hrvoje Kečkeš) te se i oni, svaki na svoj način, samoozljeđuju, premda su njihova patnja i pokora psihološke naravi. Dok se Makovčićev Blaž skriva iza svoje educiranosti, Kečkešov Marko je intenzivniji u svojoj patnji. Marko je, može se reći, *puko*, te si pokušava objasniti samoubojstvo svoje kćeri teorijama zavjere, on krivi svijet i društvo za njezino samoubojstvo. Naravno, kako to inače biva s dramskim likovima koji su slučajevi za psihijatriju, u Markovim dugim monolozima o teorijama zavjere nađu se i neke istine. Tako vrijedi za svako iskreno promišljanje svijeta oko sebe i često se ispostavi da teorije zavjere nisu ni teorije ni zavjere, nego činjenična istina, no ona dolazi na svjetlo tek s vremenom i propustima onih na čelu Ministarstva istine koje u kolektivnu svijest donosi Orwell u romanu *1984*. Sintagma *Ministarstvo istine* i simbolika koju ona nosi savršeno odgovara primarnoj i jednoj funkciji javnih servisa, a to je određivanje što je istina a što nije, u skladu s interesima onih kojima novca i šuplje moći nikad nije dosta ili, prema Matišiću vjerojatno, u skladu s Luciferovim interesima, što u praksi možemo na najtransparentniji način pratiti u reakcijama susjednih nam vlasti na aktualne studentske i građanske prosvjede u Republici Srbiji.

Zanimljiv je i svojevrsni *intermezzo*, scena u

kojoj Svećenik/Hermes iz prvog dijela potpuno prelazi u lik Mate Matišića, odnosno scena u kojoj lik koji je simbolički prodorno nazvan Čovjek, Vilima Matule, dolazi Čučekovu liku Mate Matišića i pokušava zapodjenuti razgovor, kako bi se pohvalio. U toj se sceni fikcionalni Mate Matišić suočava s činjenicom da njegov kršćanski način života inspirira drugog čovjeka da počini zlodjela, i to na posebno luciferski način – njegov zločin je nevidljiv, nemoguće mu je ući u trag. Čovjekov zločin temelji se na povjerenju koje djeca imaju u odrasle, konkretno: pri prelasku ceste dijete će krenuti kad i odrasli, misleći da su sigurni. No Čovjek će pričekati da se pojavi automobil, trznut će se kao da će krenuti preko ceste i dijete će ga pratiti; samo što će Čovjek ostate na mjestu, a dijete će pregaziti automobil. Time Čovjek počinja savršen zločin, demonski, jer i ubija nedužno dijete i čini nepremostivu traumu za vozača koji to dijete pregazi. Matišić zakucava temu nemogućnosti činjenja dobra i življenja kršćanskog života u svijetu u kojem većina štuje zlo time što iznosi činjenicu da je Matulin Čovjek dobio tu lucifersku ideju iz jednog javnog intervjua koji je dao fikcionalni Čučekov Matišić.

Nakon susreta tih dviju obitelji i prožimanja njihovih patnji, završavamo kako smo i počeli. Blaž i Ana, njih dvoje, postavljaju stol za troje. Život ide dalje, ali gubitak djeteta je nešto što se ne može razriješiti na sretan način, niti razriješiti uopće. To je doslovno nemoguće čak i u fikcionalnom dramskom tekstu; roditelji zauvijek ostaju u limbu, napola živi i napola mrtvi, objeđuju sa svojom mrtvom kćeri do kraja krajeva.

Kršćanin-heretik Mate Matišić podario je Kazalištu Kerempuh slojevitu predstavu koja spaja antičko i moderno, čiji je oštar zub skriven iza usnica komedije i može se vidjeti samo pri naka-radnom osmijehu. Poput dvorske lude Nebeskoga Dvora, on prokazuje vrline, a pogotovo nedostatke, i tobože svemogućega Kralja i njegovih tobože vjernih podanika. Taj potpuno živi autor interpolira se u svoj tekst i na inspirativan način plete komično uže kojim bismo se svi mi koji još imamo empatije i razboritosti, najradije objesili.